

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کتابخانه تخصصی
موسسه عالی
آموزش عالی ایران

۱۳۸۲ / ۱ / ۲۰

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

گروه تعلیم تربیت

رساله دوره دکتری برنامه ریزی درسی

طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت هنری

دوره ابتدایی و مقایسه آن با وضعیت موجود

محمد امینی

استاد راهنما

دکتر محمود مهر محمدی

استادان مشاور

دکتر زهرا گویا

دکتر مصطفی مختاباد

زمستان ۱۳۸۰

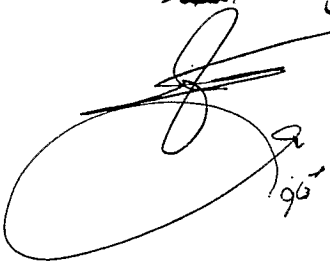

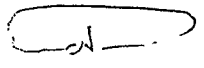
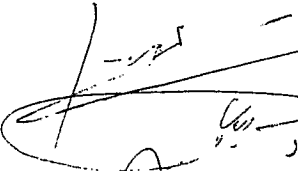
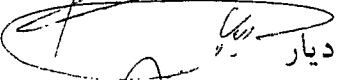
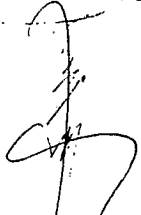
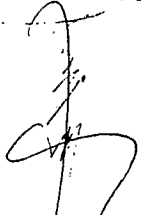
۴۵۹۰۶

تاییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی رساله خانم/ آقای محمد امینی

تحت عنوان طراحی الگوی مطلوب تربیت هنری در دوره ابتدایی و مقایسه آن با وضعیت موجود

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می کنند.

اعضا هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر محمود مهر محمدی	دانشیار	
۲- استاد مشاور	دکتر مصطفی مختاباد	استادیار	
۳- استاد مشاور	دکتر زهرا گویا	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر علی شریعتمداری	استاد	
۵- استاد ناظر	دکتر میر عبدالحسین نقیب زاده	استاد	
۶- استاد ناظر	دکتر محسن ایمانی	استادیار	
۷- استاد ناظر	دکتر احمد کامیابی مسک	استادیار	
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر محسن ایمانی	استادیار	

رئیس هیئت داوران
دکتر علی شریعتمداری

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس
نظریه اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین
بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق
دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز
نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

" کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته برنامه ریزی
درسی است که در سال ۱۳۸۰ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار
خانم / جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر مصطفی
مختاباد و دکتر زهرا گویا از آن دفاع شده است."

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر
نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در
معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رضایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به
دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه
می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند. به علاوه به دانشگاه حق
می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف
کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب محمد امینی دانشجوی رشته برنامه ریزی درسی مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت
اجرائی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

تقدیم

این رساله، تحفه‌ای است ناچیز به:

پدر و مادر عزیز و بزرگووارم، بخاطر تلاشها و زحمات فداکارانه‌شان؛

همسر و همیار مهربانم بخاطر همراهی‌ها و ایثارهای بی‌شائبه‌اش؛

یگانه‌فرزندم، محمدسعید، بخاطر امیدها و دلگرمی‌هایش؛

محمد امینی

تشکر و قدردانی

مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ سَيَّرَنِي عَبْدًا

هرکس به من حرفی بیاموزد مرا بنده خود کرده است.

حضرت علی (ع)

شکر خدای سبحان را که مرا با قطره‌ای از دریای بیکران علم و اسوه‌های راه علم و معرفت آشنا ساخت و توفیق شاگردی ایشان را به من عنایت کرد.

حال که با عنایت و لطف الهی موفق به اتمام دوره تحصیلات در این مقطع شده‌ام، برخورد واجب و فرض می‌دانم از کلیه کسانی که در طی انجام این تحقیق اینجانب رایاری نموده‌اند، سپاسگزاری نمایم.

از استاد گرانقدر و فرزانه‌ام، جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی که باراهنماییهای دلسوزانه، ارزنده و نظارت همه جانبه و بانظم و دقت خاص خود، مرا از یک دوره نسبتاً طولانی پژوهش بهره‌مند ساخته‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد بزرگوار و ارجمندم، جناب آقای دکتر مصطفی مختاباد که با سعه صدر و گشاده‌رویی اطلاعات و تجارب خود را در اختیار بنده گذاشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد فاضل و گرانقدرم، سرکار خانم دکتر زهرا گویا که باراهنماییها و تذکرات خود، اینجانب را قرین الطاف خود قرار دادند، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

چکیده:

نظام آموزشی، در هر جامعه دارای کارکردهای مختلفی است. یکی از این کارکردها، که بیانگر پرورش قابلیت‌های زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان می‌باشد، تربیت هنری است.

اهمیت این کارکرد، از آن روست که آموزش و تربیت هنری، اساساً، در ابعاد مختلفی نظیر بروز خلاقیت، رشد عاطفی و اخلاقی، ایجاد مهارت‌های حرکتی و دست‌ورزی مواد و وسایل، پرورش قابلیت‌های گروهی و ارتباطی دانش‌آموزان دارای تاثیرات قابل ملاحظه‌ای است. اما، علی‌رغم این نقش و تأثیر تربیت هنری در برخی از نظام‌های آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش ایران دارای جایگاه فرعی و حاشیه‌ای در برنامه‌های درسی مراکز آموزشی می‌باشد. این تحقیق با توجه به اهمیت تربیت هنری و نیز با عنایت به کمبودها و مشکلات آن در صدد بازشناسی، تبیین و اعاده جایگاه شایسته آن در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی می‌باشد. این مهم از طریق طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی هنر و نیز مقایسه آن با برنامه درسی رسمی انجام گرفته است.

قابل ذکر است در این پژوهش بعد از بیان دوازده اصل بنیادین تربیت هنری دوره ابتدایی الگوی مورد نظر ارائه شده است. این الگو شامل سه رکن اساسی به ترتیب زیر می‌باشد:

۱ - رکن تجویزی که ناظر بر تدوین اهداف، انتخاب محتوا، تعیین روش‌های یاددهی و یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی تربیت هنری می‌باشد.

۲ - رکن غیر تجویزی که شامل انعطاف و عدم تمرکز در برنامه درسی هنر می‌باشد.

۳ - رکن تلفیقی در برنامه درسی هنر

در رکن تجویزی بر این نکته تأکید شده است که اهداف تربیت هنری دوره ابتدایی شامل تولید هنری، نقادان هنری، تاریخ هنر و زیبایی‌شناسی و محتوای آن شامل هنرهای تجسمی، موسیقی و نمایش می‌باشد. روش‌های یاددهی - یادگیری نیز ناظر بر استفاده از روش‌های تدریس فعال و مبتنی بر تولید اثر توسط فراگیران بوده و شیوه‌های ارزشیابی هم بر اجتناب از روش‌های مرسوم نمره‌گذاری و بکارگیری مجموعه روش‌های ارزشیابی کیفی تأکید می‌نماید.

در رکن دوم، بر اعمال انعطاف و عدم تمرکز در بکارگیری این الگو تأکید شده تا الگوی طراحی شده متناسب با موقعیتها و اقتضائات اجرایی و شرایط دانش‌آموزان باشد.

در رکن تلفیقی نیز بر این مهم تأکید شد که هر چند این تحقیق به هنر به عنوان یک قلمرو محتوایی مستقل و مجزا اشاره می‌کند ولی باید بر ایجاد پیوند و ارتباط آن با سایر قلمروهای محتوایی دوره ابتدایی نیز توجه اساسی مبذول گردد تا از این طریق دانش‌آموزان دارای نوعی جامعیت فکری و ذهنی گردند.

در ارتباط با هدف دوم این پژوهش باید گفت که میان الگوی مطلوب طراحی شده برنامه درسی هنر، که در این تحقیق ارائه شد، و برنامه درسی رسمی آن در دوره ابتدایی نظام جمهوری اسلامی ایران تفاوت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد.

کلمات کلیدی: تربیت هنری، برنامه درسی تربیت هنری، تربیت هنری در دوره ابتدایی.

فهرست مطالب

صفحه	● فصل اوّل
۱	۱- کلیات .....
۲	۱-۱ مقدمه .....
۳	۱-۲ تبیین مسئله .....
۵	۱-۳ سابقه و ضرورت انجام تحقیق .....
۷	۱-۴ اهداف تحقیق .....
۸	۱-۵ سوالات تحقیق .....
۸	۱-۶ فرضیه‌های تحقیق .....
۸	۱-۷ روش تحقیق .....
۸	۱-۸ روش جمع آوری اطلاعات .....
	● فصل دوّم
۹	۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهشی .....
۱۰	۲-۱ مقدمه .....
۱۰	۲-۲ ماهیت هنر .....
۱۴	۲-۳ تعریف و تبیین تربیت هنری .....
۱۸	۲-۴ اهمیت تربیت هنری .....
۲۶	۲-۵ مبانی برنامه درسی تربیت هنری .....
۲۶	۲-۵-۱ مفهوم برنامه درسی .....
۲۹	۲-۵-۲ الگوهای طراحی برنامه درسی .....
	۲-۵-۳ الگوی برنامه درسی مبتنی بر موضوعات درسی به عنوان منبع اطلاعاتی .....
۲۹	۲-۵-۳-۱ الگوی برنامه درسی مبتنی بر دانش‌آموز به عنوان منبع اطلاعاتی .....
۳۱	۲-۵-۳-۲ الگوی برنامه درسی مبتنی بر دانش‌آموز به عنوان منبع اطلاعاتی .....

- ۳۲ ..... ۲-۵-۳ الگوی برنامه درسی مبتنی بر جامعه به عنوان منبع اطلاعاتی
- ۳۴ ..... ۲-۵-۴ نتیجه گیری و جمع بندی
- ۳۵ ..... ۲-۵-۳ سطوح تصمیم گیری در برنامه درسی
- ۳۹ ..... ۲-۵-۳-۱ جایگاه تمرکز و عدم تمرکز در قلمرو برنامه ریزی درسی
- ۴۳ ..... ۲-۵-۴ نیازسنجی در برنامه درسی
- ۴۵ ..... ۲-۵-۴-۱ نیازسنجی کلان فراتر از موضوعات درسی
- ۴۶ ..... ۲-۵-۴-۲ نیازسنجی کلان متمرکز بر موضوع درسی
- ۴۷ ..... ۲-۵-۴-۳ نیازسنجی خرد - منطقه ای
- ۴۸ ..... ۲-۵-۴-۴ نیازسنجی خرد - مدرسه ای
- ۴۹ ..... ۲-۵-۵ تلفیق در برنامه درسی
- ۵۲ ..... ۲-۵-۵-۱ انواع و اشکال تلفیق
- ۵۸ ..... ۲-۶ پیشینه تاریخی تربیت هنری
- ۷۰ ..... ۲-۷ مبانی روانشناختی و زیستی تربیت هنری
- ۷۹ ..... ۲-۸ مراحل رشد هنری
- ۷۹ ..... ۲-۸-۱ مرحله دستکاری کردن
- ۸۱ ..... ۲-۸-۲ مرحله نمادسازی
- ۸۲ ..... ۲-۸-۳ مرحله پیش بلوغ
- ۸۷ ..... ۲-۹ رویکردهای تربیت هنری
- ۸۷ ..... ۲-۹-۱ رویکرد مبتنی بر تولید هنری یا ساخت آثار هنری
- ۸۹ ..... ۲-۹-۲ رویکرد مبتنی بر فهم عمیق معانی و مضامین آثار هنری
- ۹۱ ..... ۲-۹-۳ رویکرد مبتنی بر تیزبینی و مشاهده آثار هنری
- ۹۳ ..... ۲-۹-۴ رویکرد تربیت هنری دیسیپلین - مدار
- ۹۵ ..... ۲-۱۰ تربیت هنری در نظام آموزشی کشورهای دیگر
- ۹۶ ..... ۲-۱۰-۱ آمریکا
- ۹۹ ..... ۲-۱۰-۲ انگلستان

۱۰۱	..... ۳-۱۰-۲ آلمان
۱۰۳	..... ۴-۱۰-۲ ژاپن
۱۰۶	..... ۱۱-۲ پیشینه پژوهشی تربیت هنری
	..... فصل سوم
۱۱۱	..... ۳- الگوی مطلوب برنامه درسی هنر دوره ابتدایی
۱۱۲	..... ۱-۳ مقدمه
۱۱۴	..... ۳-۱-۱ اصول برنامه درسی تربیت هنری
۱۱۸	..... ۳-۱-۲ ارکان الگوی مطلوب برنامه درسی هنر
۱۱۸	..... ۳-۱-۲-۱ رکن تجویزی
۱۱۸	..... ۳-۱-۲-۱-۱ اهداف
۱۲۴	..... ۳-۱-۲-۱-۱-۱ تولید هنری (ساخت اثر هنری)
۱۲۶	..... ۳-۱-۲-۱-۲-۱ نقادی هنری
۱۲۸	..... ۳-۱-۲-۱-۳ تاریخ هنر
۱۳۰	..... ۳-۱-۲-۱-۴ زیبایی شناسی
۱۳۱	..... ۳-۱-۲-۱-۲ محتوا
۱۳۵	..... ۳-۱-۲-۱-۳ روشهای تدریس
۱۳۸	..... ۳-۱-۲-۱-۳ فرصتهای یادگیری مربوط به هنرهای تجسمی
۱۴۰	..... ۳-۱-۲-۱-۳ فرصتهای یادگیری مربوط به موسیقی
۱۴۱	..... ۳-۱-۲-۱-۳ ارزشهای زیبایی شناسی و بیانگرانه
۱۴۲	..... ۳-۱-۲-۱-۳ ارزشهای فرهنگی و شخصی و اجتماعی
۱۴۳	..... ۳-۱-۲-۱-۳ ارزشهای درمانی
۱۴۳	..... ۳-۱-۲-۱-۳ ارزشهای تفننی
۱۴۴	..... ۳-۱-۲-۱-۳ فرصتهای یادگیری مربوط به نمایش
۱۴۶	..... ۳-۱-۲-۱-۴ ارزشیابی
۱۵۰	..... ۳-۱-۲-۲ رکن غیر تجویزی

- ۱۵۱ ..... ۱-۲-۲-۱-۳ توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان
- ۱۵۳ ..... ۲-۲-۲-۱-۳ توجه به نیازسنجی در برنامه درسی هنر
- ۱۵۳ ..... ۱-۲-۲-۲-۱-۳ سطح خرد (منطقه‌ای)
- ۱۵۵ ..... ۲-۲-۲-۲-۱-۳ سطح خرد (مؤسسه‌ای)
- ۱۵۶ ..... ۳-۲-۱-۳ رکن تلفیقی در برنامه درسی هنر
- ۱۶۰ ..... ۲-۳ اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه درسی هنر دوره ابتدایی

● فصل چهارم

- ۱۶۳ ..... ۱-۴ مقایسه الگوی مطلوب با برنامه درسی رسمی هنر دوره ابتدایی
- ۱۶۷ ..... ۱-۱-۴ ساختار برنامه درسی
- ۱۶۸ ..... ۲-۱-۴ اهداف
- ۱۶۹ ..... ۳-۱-۴ حوزه‌های محتوایی
- ۱۷۰ ..... ۴-۱-۴ فرصت‌های یادگیری
- ۱۷۲ ..... ۵-۱-۴ شیوه‌های ارزشیابی

● فصل پنجم

- ۱۷۸ ..... ۱-۵ نتیجه‌گیری
- ۱۸۰ ..... ۱-۱-۵ پیشنهادهای اجرایی
- ۱۸۲ ..... ۲-۱-۵ پیشنهادهای پژوهشی
- ۱۸۲ ..... ۳-۱-۵ محدودیت‌های پژوهشی

● منابع و مآخذ

- ۱۸۴ ..... الف - فارسی
- ۱۹۱ ..... ب - انگلیسی
- ۱۹۹ ..... ● چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵۱.....	جدول (۱-۲) برنامه درسی مکعبی.....
۱۰۴.....	جدول (۲-۲) برنامه ساعات هفتگی دوره ابتدایی کشور ژاپن.....
۱۲۷.....	جدول (۱-۳) مقایسه روشهای گذشته و حال آموزش نقادی.....
۱۶۵.....	جدول (۱-۴) برنامه درسی دوره ابتدایی.....
۱۷۵.....	جدول (۲-۴) جدول زمانی اجرای برنامه درسی هنر.....

فصل اوّل

کلیّات

۱-۱) مقدمه

نهاد آموزش و پرورش در هر جامعه دارای کارکردهای مختلفی است. یکی از این کارکردها که مبین بخش مهمی از اهداف این نهاد می‌باشد، تلاش در جهت رشد و شکوفایی قابلیت‌ها و استعداد‌های هنری و زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان و یا آنچه که اصطلاحاً تربیت هنری^(۱) نامیده می‌شود، است.

اهمیت کارکرد فوق‌متأثر از این واقعیت است که آموزش هنر و تربیت هنری در رشد و بروز استعدادها و قابلیت‌های شناختی، عاطفی و مهارتی دانش‌آموزان نقش و تأثیری سازنده دارد. این تأثیرات، البته، بدلیل وجود قابلیت‌های ذاتی و نهفته در قلمرو هنر است. چرا که هنر تجسم خلاقیت انسان و حس زیبایی‌شناسایی اوست.

در واقع، هنر در پدیدارترین و اصیل‌ترین جلوه‌های خود به آرمانها، شناختها، مهارتها، احساسات و ارزشهای ژرف و بنیادی نظر دارد که انسان با تکیه بر آن از سطح التذاذهای آنی و شناختهای سطحی و اسارت در بند شبه ارزشها رهیده و تحوّل واقعی و اصیل وی، که نتیجه روکردن آزادانه و آگاهانه به ارزشهاست، را امکان‌پذیر می‌سازد. آنچه که این تحوّل را ممکن و تسهیل می‌کند، تربیت است. بستگی میان تربیت و هنر چنان است که حتی برخی صاحب‌نظران معتقدند که پایه اصلی تربیت، هنر می‌باشد. "هنر اساس تربیت است. هنر عقل و احساس ما را متحد، تخیل ما را تحریک و محیط ما را درگون می‌کند. سالها پس از آنکه دستاوردهای مادی ما فراموش می‌شوند، هنر به منزله نماد نگرشهای معنوی ما باقی می‌ماند. هنر از هر نظر شاهدهی است برجستجوی بشر برای بدست آوردن جاودانگی" (مایر، ترجمه فیاض، ۱۳۷۴، ص ۵۹۹). اگرچه بقول امرسون "هنر دریافتی است عرفانی که فقط بخشی از آن قابل انتقال است" (مایر، ترجمه فیاض، ۱۳۷۴، ص ۶۱۲). ولی با این وجود، نمی‌توان منکر نقش و تأثیر قابل ملاحظه آموزش، تجربه و فعالیت در زمینه هنر گردید. مطالعات نظری و فعالیتهای پژوهشی که در مورد ارتباط آموزش و پرورش و هنر انجام گرفته، مؤید ایجاد تغییرات عمیق و قابل ملاحظه در روشهای آموزشی هنر می‌باشد. "منتقدان برداشتهای سنتی از تجربه زیبایی‌شناسی، امکانات و قابلیت‌های جدیدی را برای ایجاد تحوّل در آموزش هنر و زیبایی‌شناسی به دانش‌آموزان مدرسه (بطور خاص) و برای کسب معانی جدید از

زندگی اجتماعی (بطور عام) پیشنهاد کرده‌اند" (به‌یر، ۱۹۹۵، ص ۲۵۸).

باتوجه به مطالب فوق و نیز با عنایت به وضعیت مبهم و نامناسب تربیت هنری در نظام آموزشی کشورمان، بخصوص در دوره ابتدایی، این تحقیق برآن است که از طریق طراحی الگوی مطلوب برای برنامه درسی هنر در دوره ابتدایی، راهنمایی برای طراحی و سازماندهی فعالیتهای هنری مختلف در مدارس ابتدایی بدست داده و در عین حال، توجه بیش از پیش برنامه ریزان و دست اندرکاران نظام آموزش و پرورش را به این قلمرو اساسی آموزشی معطوف کرده تا اقدامات و تلاشهای این زمینه با پشتوانه نظری قابل دفاع و جدیت بیشتر تعقیب شود.

۱-۲): تبیین مسئله:

تربیت هنری به عنوان یکی از کارکردهای اساسی و مهم نظام آموزشی مطرح می‌باشد. اهمیت این کارکرد از آنجا ناشی می‌شود که تربیت هنری در ایجاد و بارورسازی زمینه‌های سازنده‌ای مانند بروز نوآوری و خلاقیت، رشد مهارتهای فکری و شناختی پرورش و تعدیل عواطف و احساسات (تربیت عاطفی) ایجاد تغییرات عمیق در سلوک فردی، رشد اخلاقی، افزایش اعتماد به نفس، رشد مهارتهای مربوط به دست‌ورزی کردن و... تأثیری شگرف دارد. از اینروست که "مکاتب گوناگون فکری، سیاسی، اعتقادی هنر را به منزله وسیله‌ای کارآمد جهت توسعه مفاهیم و معارف مختلف در جامعه دانسته و آن را در پرورش انسان به گونه‌ای متناسب با هدفهای خود بکارگرفته‌اند" (میرزاییگی، ۱۳۷۰، ص ۱۵).

باتوجه به کارکردهای متنوع هنرمی توان گفت " ما به تربیت هنری بیشتر و بهتر به منظور پرورش انسانهای کامل و رشد یافته، یعنی شهروندانی که تمدن شایسته و مناسبی را ارزشگذاری کنند، نیازمندیم" (فاولر، ۱۹۸۹، ص ۶۲).

اما علیرغم مطالب و حقایق فوق، متأسفانه، امروزه در مدارس و مراکز آموزشی کشورمان تربیت هنری به جد گرفته نمی‌شود و در برنامه‌های درسی، هنراز جایگاه مناسب و شایسته‌ای برخوردار نیست. در صحنه عمل، تربیت هنری حتی در شکل محدود و ناقص خود به مثابه یک پدیده آموزشی بی‌اهمیت مطرح است که مدیر مدرسه، در صورت ضرورت، می‌تواند برای جبران عقب‌ماندگیهای درسی دانش‌آموزان در آنچه که در دروس مهم و اساسی نامیده می‌شود (مثل ریاضیات، علوم و ادبیات) ساعاتی از وقت محدود این درس را گرفته و به آنها اختصاص دهد! طبعاً نتیجه چنین وضعیتی، محروم کردن دانش‌آموزان از مجموعه وسیعی از تجارب غنی آموزشی و پرورشی و قلمروهای معنایی است که تأثیری بس سازنده در